

Käräjäoikeudesta hovioikeuteen toimitettavien valitusasiakirjojen viivästyminen

VIREILLETULO

Vaasan hovioikeuden presidentin oikeuskanslerille tekemän tuomioistuinlain 3 luvun 2 §:n 2 momentissa tarkoitetun 19.10.2021 päivätyn ilmoituksen mukaan valitusasiakirjojen toimittaminen hovioikeuteen näytti Keski-Suomen käräjäoikeudessa viipyneen useissa rikosasioissa. Ilmoituksesta ja sen liitteenä olleesta listauksesta ilmeni, että yksi rikosasia oli elokuussa 2021 saapunut käräjäoikeudesta hovioikeuteen yli kuukausi vastavalituksen määräpäivän jälkeen. Vangittu vastaaja oli vaatinut kyseisessä asiassa välitöntä vapauttamistaan. Käräjäoikeudesta oli vuonna 2021 toukokuun ja syyskuun välisenä aikana saapunut hovioikeuteen valitusasiakirjat yhteensä 14 muussa rikosasiassa, joissa vastavalituksen määräpäivästä oli kulunut 44-102 päivää.

MERKINTÄ

Vaasan hovioikeus oli kertomansa mukaan lähettänyt presidentin ilmoituksen oikeuskanslerinvirastoon sähköpostitse 19.10.2021 eli samana päivänä kuin ilmoitus oli päivätty. Sähköposti ei ollut kuitenkaan saapunut oikeuskanslerinviraston kirjaamoon. Tämä ilmeni 24.5.2022 oikeuskanslerinviraston vastaanotettua hovioikeuden vuoden 2021 alioikeuksien tarkastuskertomuksen, jossa oli kyseistä ilmoitusta koskeva maininta. Tätä koskevaa asiaa ei tuolloin kuitenkaan löytynyt oikeuskanslerinviraston asianhallintajärjestelmästä. Hovioikeus toimitti oikeuskanslerinviraston pyynnöstä presidentin ilmoituksen oikeuskanslerinvirastoon 24.5.2022.

SELVITYS

Keski-Suomen kärjäoikeus on 21.7.2022 toimittanut oikeuskanslerinvirastoon hovioikeuden ilmoituksessa mainittuja 15 rikosasiaa käsitelleiden useiden kärjätuomareiden ja kärjäsihteerien selvitykset, jotka on laadittu joko erillisinä selvityksinä taikka kärjätuomarin ja kärjäsihteerin yhteisinä selvityksinä. Kärjäoikeus on lisäksi toimittanut oikeuskanslerinvirastoon kärjäoikeuden rikososaston lausuman ja laamannin lausunnon.

Laamannin mukaan kahdelta mainittuja rikosasioita käsitelleeltä kärjäsihteeriltä ei ollut pyydetty selvitystä, koska toinen oli siirtynyt pois kärjäoikeuden palveluksesta ja toinen oli jäänyt eläkkeelle. Asiakokonaisuuden arviointi ei ole edellyttänyt, että olisin pyytänyt heiltä erikseen selvityksen.

Kärjäoikeuden laamanni on lisäksi 15.8. ja 12.9.2022 toimittanut oikeuskanslerinvirastoon rikososaston johtajan antaman lisälausunnon liitteineen sekä täydennyksen kärjäoikeuden aiempaan selvitykseen ja lausuntoon.

RATKAISU

Oikeusohjeita

Oikeudenkäymiskaaren 25 luvun 18 §:n 1 momentin mukaan kärjäoikeuden kansliaan toimitetut, hovioikeudelle osoitetut kirjelmät ja niihin liittyvät asiakirjat on kärjäoikeudesta viipymättä lähetettävä hovioikeuteen. Lainkohtaa koskevissa esitöissä ([HE 33/1997 vp](#), s. 56) tarkennetaan, että yleensä asiakirjoja ei tarvitsisi lähettää ennen kuin valitus aika on kulunut umpeen, jolloin koko aineisto voidaan lähettää yhdellä kertaa. Jos asia on kiireellinen, aineisto tulisi lähettää välittömästi hovioikeuteen.

Pakkokeinolain 3 luvun 19 §:n 2 momentin mukaan vangitun kantelu päätöksestä, jolla hänet on määrätty pidettäväksi edelleen vangittuna, on käsiteltävä kiireellisenä.

Selvityksen mukaan Keski-Suomen kärjäoikeuden kirjallisessa ohjeistuksessa on mainittu viikon määräaika asiakirjojen lähettämiseksi hovioikeuteen:

”Asiakirjat lähetetään Vaasan hovioikeudelle aikaisintaan vastavalituksen määräpäivää seuraavana päivänä, mutta kuitenkin viipymättä eli viikon sisällä. Poikkeuksena kiireelliset tapaukset kuten täytäntöönpanon kieltämisestä tai vangitun kantelua koskevissa asioissa, joissa usein kiirehtimispyyntö mukana”.

Vangitun asia

Käräjäoikeus on selvityksessä myöntänyt, että valitusasiakirjojen toimittamisessa käräjäoikeudesta hovioikeuteen on käsillä olevissa asioissa ollut viiveitä. Asiassa, jossa vangittu vastaaja oli vaatinut välitöntä vapauttamistaan, vastavalituksen määräpäivästä oli kulunut 34 päivää ennen kuin valitusasiakirjat oli lähetetty käräjäoikeudesta hovioikeuteen. Viive oli muissa 14 asiassa lyhimmillään 44 päivää ja pisimmillään 102 päivää.

Vangittua vastaajaa koskevaa asiaa käsitelleen, nyttemmin muihin tehtäviin siirtyneen kärjätuomarin selvityksen mukaan valitusasiakirjojen lähettäminen hovioikeuteen oli viivästynyt, koska valituksen ei havaittu heti sen saavuttua sisältäneen kantelua. Kärjätuomari tuo esille, että vapauttamisvaatimus oli yhden virkkeen mittainen keskellä valituskirjelmää, eikä itse saatekirjeessä, otsikoinnissa tai valituksessa mainittu sen sisältävän kantelua lainkaan. Vastavalituksen määräajan päättymisen oli lisäksi ollut lähellä asiaa käsitelleen kärjäsihteerin vuosiloman alkua. Valituskirjelmä oli kuitenkin viipymättä vuosiloman loputtua toimitettu hovioikeuteen.

Vangitun vastaajan valitusta on hänen oikeusturvansa kannalta käsiteltävä käräjäoikeudessa erityisen huolellisesti, koska valitus voi sisältää lain mukaan kiireellisenä käsiteltävän välitöntä vapauttamista koskevan kantelun. Kärjätuomarin selvityksessään esittämästä on pääteltävissä, ettei näin käräjäoikeudessa ollut toimittu. Jos valituskirjelmä olisi käsitelty huolellisesti – eli se olisi luettu - olisi kantelu havaittu. Pidän myös erittäin moitittavana ja vangitun perusoikeuksia vaarantavana valituskirjelmän toimittamisen lykkäämistä kärjäsihteerin loman jälkeiseen aikaan.

Valitusasiakirjat oli lähetetty hovioikeuteen yli kuukauden kuluttua vastavalituksen määräpäivästä, vaikka lain esitöiden mukaan kiireellisessä asiassa aineisto tulisi lähettää hovioikeuteen välittömästi. Käräjäoikeuden omankin sisäisen ohjeistuksen mukaan valitusasiakirjat tulisi lähettää hovioikeuteen tavanomaisissakin asioissa viikon kuluessa vastavalituksen määräpäivästä. Poikkeuksena tästä ovat kiireelliset tapaukset, kuten täytäntöönpanon kieltämisestä tai vangitun kantelua koskevissa asioissa. Käräjäoikeuden olisi siten pitänyt toimittaa vangitun vastaajan valitusasiakirjat hovioikeuteen välittömästi eikä vasta 34 vuorokauden kuluttua. Viive on siten ollut varsin huomattava ja lainvastainen.

Valitusasiakirjojen hovioikeuteen lähettämisen viivästyminen käräjäoikeudesta aiheutti vangitulle konkreettisen vapaudenmenetyksen vaaran. Se olisi toteutunut, jos hovioikeus olisi todennut vangitsemisen aiheettomaksi. Selvityksen mukaan hovioikeus oli kuitenkin hylännyt vastaajan tekemän kantelun eikä määrännyt vastaajaa vapautettavaksi. Valitusasiakirjojen hovioikeuteen toimittamisen viivästyminen ei siten johtanut konkreettiseen oikeudenmenetykseen. Yhdyn myös laamannin näkemykseen siitä, että viivästys aiheutti vangitulle tarpeetonta huolta, epävarmuutta ja niihin rinnastuvaa haittaa.

Viiveiden syitä

Yhdessä kahta vastaajaa koskeneessa asiassa, jossa mainittu viive valitusasiakirjojen lähettämässä oli 44 päivää, valitusasiakirjat oli asiaa käsitelleen kärjäjätuomarin ja kärjäsihteerin selvityksen mukaan tarkoituksellisesti jätetty heti lähettämättä hovioikeuteen. Ensimmäisen vastaajan osalta oli tehty osaratkaisu ja toisen vastaajan osalta asia oli ratkaistu ennen kuin osaratkaisua koskenut vastavalituksen määräpäivä oli kulunut umpeen. Asiakirjat olivat selvityksen mukaan lähetetty hovioikeuteen sen jälkeen, kun tiedettiin, valittiko myös toinen vastaaja asiassa. Tällä tavoin oli pyritty tarkoituksenmukaiseen ja hovioikeudenkin vaivaa säästävään toimintaan, jotta joka tapauksessa yhdessä käsiteltävät tuomiot menisivät hovioikeuteen yhdellä kertaa.

Minulla ei selvityksessä esitettyjen seikkojen valossa ole perusteita todeta kärjäoikeuden menetelleen tässä tapauksessa toimenpiteitäni edellyttävällä tavalla.

Kärjäoikeuden antaman selvityksen mukaan valitusasiakirjojen toimittaminen hovioikeuteen on edellä mainittuja tapauksia lukuun ottamatta viivästynyt useista eri syistä. Ensinnäkin kärjäoikeudessa oli vuonna 2020 jouduttu koronapandemian vuoksi peruuttamaan rikosistuntoja ja määräämään asioille uusia käsittelypäiviä. Tämän seurauksena kärjäoikeus oli vuonna 2021 käsitellyt samanaikaisesti sekä peruutettuja rikosasioita että saapuneita uusia rikosasioita, mikä oli aiheuttanut suuren työpaineen. Vuoden 2021 kevääseen oli myös ajoittunut kärjäoikeuden muutto väistötiloihin, joka oli osaltaan vaikeuttanut rikosasioiden jouhevaa kokonaiskäsittelyä.

Kärjäoikeudessa oli lisäksi ollut tapahtuma-aikana sihteerivaihtuvuutta ja uusien kärjäsihteerien käytännön perehdytyksessä oli vallinneessa tilanteessa ollut haasteita. Huomion arvoista on, että lähes kaikissa hovioikeuden ilmoituksessa mainituissa tapauksissa oli kärjäjätuomarin työparina toiminut kokematon kärjäsihteerin. Eräissä tapauksissa sekä kärjäjätuomari että kärjäsihteerin olivat vastikään aloittaneet kärjäoikeudessa.

Selvityksissä kerrotaan uusien kärjäsihteerien perehdytyksen sisällön ja oikea-aikaisuuden puutteista. Ne näyttävät ainakin joidenkin kärjäsihteerien kohdalla johtaneen siihen, että he ovat vailla asiaan kuuluvaa taustatukea joutuneet olennaisesti puutteellisiin tiedoin ja taidoin selviytymään kykyihinsä nähden kohtuuttomasta työmäärästä. Erään riitaosastolta rikososastolle siirtyneen kärjäsihteerin mukaan hän oli saanut perehdytyksen valitusasiakirjojen lähettämiseen vasta noin puolen vuoden kuluttua siirtymisestään rikososastolle.

Laamanni tuo myös esille, että kärjäsihteerien kesälomien varalta ei ole ollut sovittuna tarkasti siitä, kenen vastuulla on ollut valvoa valitusasiakirjojen toimittamista hovioikeudelle. Tämä laiminlyönti sekä puutteet kärjäsihteerien muiden poissaolojen aikaisten sijaisten osoittamisessa

näyttävät eräissä tapauksissa osaltaan johtaneen valitusasiakirjojen hovioikeuteen lähettämisen viipymiseen.

Laamannin mukaan kärjäoikeudessa tapahtuma-aikana vallinnut resurssivaje oli lisäksi vaikuttanut valitusasiakirjojen lähettämisen viipymiseen. Laamanni kertoo tarkemmin vuonna 2021 vallinneesta resurssivajeesta sekä siitä, miten tämä oli huomioitu seuraavaa vuotta koskevissa tulosneuvotteluissa.

Laamanni toteaa johtopäätöksensä, että valitusasiakirjojen hovioikeuteen lähettämisen viipymiseen ovat vaikuttaneet osaksi kärjäoikeuden sisäiset työn järjestelyyn liittyvät seikat, joihin kärjäoikeus olisi voinut vaikuttaa, mutta myös osaltaan ratkaistavien asioiden määrään nähden puutteelliset tuomari- ja sihteeriresurssit.

Kärjäoikeuden esittämät syyt valitusasiakirjojen hovioikeuteen toimittamisen viipymiselle ovat jossain määrin ymmärrettäviä. Etenkin tapahtuma-aikana vallinneet pandemian aiheuttamat poikkeukselliset olosuhteet, vaikea työtilanne ja puutteelliset resurssit ovat eittämättä vaikuttaneet yleisemminkin asioiden käsittelyn pitkittymiseen kärjäoikeudessa. Kärjäoikeuden esittämät syyt eivät nähdäkseni kuitenkaan oikeudellisesti hyväksyttävästi perustele sitä, että valitusasiakirjojen lähettamisessä hovioikeuteen on näin monessa asiassa ollut edellä mainittuja varsin pitkiä viiveitä.

Johtopäätökseni on, että kärjäoikeus on näissä asioissa laiminlyönyt lähettää valitusasiakirjat hovioikeuteen laissa edellytetyin tavoin viipymättä.

Vastuun kohdentuminen ja muu arviointi

Kärjätuomareiden ja kärjäsihteerien selvityksissä sekä rikososaston lausumassa ja laamannin lausunnossa tuodaan esille, että vaikka tuomarit ovat puheenjohtajina sinällään vastuussa rikosasian joutuisasta ja viivytyksettömästä käsittelystä, on valitusasiakirjojen tosiasiallinen hovioikeuteen toimittamisvastuu kärjäsihteereillä. Selvityksissä todetaan muun muassa, että kärjätuomarin on käytännön lainkäyttöarjessa voitava luottaa siihen, että kärjäsihteerit hoitavat asianmukaisesti esimerkiksi asiakirjojen lähettämisen ja muut kansliarutiinit. Rikososaston lausumassa todetaan, että mikäli kärjäsihteerillä kuitenkin on epäselvää, mihin asiakirjavihkoon tietty asiakirja kuuluu tai lähetetäänkö asiakirja hovioikeuteen, tekee asian käsitellyt tuomari tällöin päätöksen kyseisen asiakirjan arkistoinnista tai hovioikeudelle lähettamisestä.

Kärjäoikeus on kertonut selvityksessään, kenen vastuulle valitusasiakirjojen toimittaminen hovioikeuteen on kuulunut.

Olen käsitellyt tätä kysymystä yhden toisen käräjäoikeuden menettelyä koskeneessa asiassa, jossa valitusasiakirjojen toimittaminen hovioikeuteen oli niin ikään viipynyt useissa rikosasioissa. Totesin (päättös 1.4.2022, OKV/1603/31/2020) seuraavaa:

”Toimiakseen tehokkaasti käräjäoikeuden kaltaisen pitkälle erikoistuneen ja vaativaa asiantuntijatyötä tekevän organisaation on perustuttava työnjakoon, asiantuntemukseen ja luottamukseen. Samalla kuitenkin tähdennän käräjäoikeuden käsittelemien asioiden suurta merkitystä yhteiskunnassa ja oikeusturvan hakijoiden elämässä. Virheettömyys ei ole realismia, mutta erilaisilla selkeillä tarkistus- ja seurantajärjestelmillä virheiden mahdollisuuksia voidaan vähentää. Samalla myöskään yksittäisen virkamiehen vastuu ei muodostu kohtuuttomaksi eikä asiakkaiden oikeusturva vaarannu. Vaikka luottamus onkin toimivan työyhteisön perusedellytys, ei se yksistään riitä. Siihen liikaa nojaamalla vastuu jää liiksi yksittäisen virkamiehen kannettavaksi ja organisaation toimintaan tulee sattumanvaraisuutta ja epäyhtenäisyyttä. Tarkistus- ja seurantajärjestelmien kehittäminen ja käyttö ovatkin osa käräjäoikeuden johtamista. Niillä on työskentelyn jäsentämiseksi sitäkin suurempi merkitys silloin, kun tavanomaista työskentelyä sekoittavat yllättävät tekijät, kuten keväällä 2020 koronapandemian oloissa. --- Seurantajärjestelmä ei kuitenkaan yksistään riitä. Työnkulkujen selkeys, niistä ohjeistaminen ja henkilökunnan tietoisuus niistä liittyvät keskeisesti riskien vähentämiseen.”

Tämä on nähdäkseni olennaista myös käsillä olevan asiakokonaisuuden arvioinnissa.

Ensinnäkin on ilmennyt, että uusien käräjäsihteerien ja käräjäoikeuden riitaosastolta rikososastolle siirtyneiden käräjäsihteerien perehdytys on tapahtuma-aikana ollut olennaisesti puutteellista. Valitusasiakirjojen lähettäminen hovioikeuteen tulisi olla käräjäsihteerien perehdyttämiseen sisältyvä perusasia ja se tulisi opastaa välittömästi työn alkuvaiheessa. Käräjäsihteerien perehdyttäminen tehtäviinsä tulisi kaiken kaikkiaan olla oikea-aikaista ja kattavaa.

Lisäksi on ilmennyt, että käräjäoikeudessa ei tapahtuma-aikana ole ollut valitusasiakirjojen hovioikeuteen lähettämiseen selkeää toimintamallia käräjäsihteerien poissaolojen varalle ja vastuun jakautuminen poissaolotilanteissa valitusasiakirjojen lähettämisessä hovioikeuteen näyttää olleen varsin epäselvää. Kokonaisuudesta välittyy näiltä osin vastuiden ja toiminnan sekavuus ja sattumanvaraisuus.

Näyttää lisäksi siltä, että käräjäoikeudessa ei ole ollut kattavaa seurantajärjestelmää, joka olisi voinut ainakin vähentää riskiä siitä, että valitusasiakirjat jäivät epähuomiossa lähettämättä hovioikeuteen. Järjestelmällisen seurannan puutteeseen viittaavat useat käräjätuomarien ja käräjäsihteerien selvityksissään esittämät seikat. Myös nyt ilmenneiden viiveiden pituus ja lukumäärä viittaavat tähän. Erityisen ilmeistä on, että käräjäoikeudessa ei ole riittävästi valvottu tehtävissään vastikään aloittaneiden käräjäsihteerien suoriutumista.

Käräjäoikeuden johdon tulee johtamalla ja organisoimalla käräjäoikeuden työtä tehokkaasti sekä kehittämällä toimintatapoja ja muilla käytettävissä olevin keinoin turvata tehtävien lainmukainen suorittaminen.

Tuomioistuinjaissa johtamisvastuu on asetettu yksiselitteisesti päällikkötuomarille. Toki hänen tukena on johtoryhmä. Lain 8 luvun 1 §:n 1 momentin mukaan tuomioistuinta johtaa ja sen tuloksellisuudesta vastaa päällikkötuomari. Saman luvun 2 §:n 1 momentissa säädetään päällikkötuomarin tehtäväksi huolehtia muun muassa tuomioistuimen toimintakyvystä ja sen kehittämisestä. Hän asettaa tuomioistuimen tulostavoitteet ja huolehtii niiden toteutumisesta.

Edellä esitettyjen näkökohtien perusteella ja koska tuomioistuinlain nojalla käräjäoikeuden laamannin vastuulla on järjestää käräjäoikeuden toiminta asianmukaiseksi, kohdistan laillisuusvalvonnallisen moitteeni käräjäoikeuteen. Selvyyden vuoksi totean, että tässä käsitelty tapahtumat ajoittuvat vuoteen 2021 eli ennen nykyisen laamannin toimikautta.

Toimenpidettä arvioidessani olen huomionut selvityksestä välittyvät tiedot käräjäoikeuden tapahtuma-aikaisesta vaikeasta työtilanteesta sekä puutteellisista tuomari- ja käräjäsihteeriresursseista. On tärkeää, että käräjäoikeus on ryhtynyt aktiivisiin toimenpiteisiin tässä asiassa ilmenneen kaltaisten laiminlyöntien ehkäisemiseksi. Valitusasiakirjojen viivytyksetöntä toimittamista hovioikeudelle on käräjäoikeudelle lähettämäni selvitys- ja lausuntopyynnön jälkeen käsitelty useissa käräjäoikeuden sihteerin-, tuomari- ja osastokokouksissa sekä käräjäoikeuden laajennetussa johtoryhmässä. Selvityksen mukaan asiaan oli käräjäoikeuden rikososastolla osittain puututtu jo elokuussa 2021 heti, kun viiveet valitusasiakirjojen lähettämisessä hovioikeuteen olivat tulleet rikososaston osastonjohtajan tietoon.

Selvityksen mukaan käräjäoikeudessa on sittemmin myös luotu valitusasiakirjojen hovioikeuteen lähettämiseen toimintamalli käräjäsihteerien poissaolojen varalle ja käräjäsihteerien tehtävien suoriutumista on asianmukaisen perehdytyksen lisäksi muutonkin pyritty turvaamaan. Asiassa on myös sovittu osastovastaavan harjoittamasta jälkikäteisvalvonnasta.

Johtopäätökset ja toimenpiteet

Keski-Suomen käräjäoikeus on useassa rikosasiassa laiminlyönyt toimittaa valitusasiakirjat hovioikeuteen laissa edellytetyin tavoin viipymättä. Käräjäoikeuden menettely on vaarantanut asianosaisten perustuslain 21 §:ssä turvatun oikeuden saada asiansa käsitellyksi tuomioistuimessa ilman aiheutonta viivytystä. Laiminlyönnit ovat olleet omiaan vaarantamaan luottamusta lainkäyttötoiminnan asianmukaisuuteen. Vangitun vastaajan kantelun sisältäneen valituksen hovioikeuteen toimittamisen viipyminen on merkittävästi vaarantanut vastaajan oikeusturvaa.

Kiinnitän vastaisen varalle Keski-Suomen käräjäoikeuden vakavaa huomiota laissa säädettyyn velvollisuuteen toimittaa valitusasiakirjat hovioikeuteen viipymättä. Saatan lisäksi käräjäoikeuden tietoon edellä kärjäsihteerien perehdyttämisestä ja heidän tehtävien suoriutumisen valvonnasta lausumani.

Lähetän päätökseni tiedoksi asiasta ilmoittaneelle Vaasan hovioikeudelle.

Tämä asiakirja on allekirjoitettu sähköisesti.

Apulaisoikeuskansleri

Mikko Puumalainen

Esittelijäneuvos

Markus Löfman